

HUMORISTISCHE TREKKEN IN DE ESPERANTO-LITERATUUR

OPENBARE LES

**GEGEVEN TER GELEGENHEID VAN DE TOELATING
ALS PRIVAAT-DOCENT IN HET ESPERANTO AAN DE
UNIVERSITEIT VAN AMSTERDAM
OP 29 APRIL 1969**

DOOR

MEJ. DRS. A. J. MIDDELKOOP

STICHTING „ESPERANTO BIJ HET ONDERWIJS”

*Mevrouw en Mijne Heren Curatoren dezer Universiteit,
Mijne Heren Leden van het Presidium,
Dames en Heren Hoogleraren, Lectoren, Docenten en Leden van de
Wetenschappelijke Staf,
Dames en Heren Studenten,
en voorts Gij allen, die door Uw aanwezigheid blijk geeft van Uw
belangstelling,*

Zeer gewaardeerde Toehoorders,

Mijn onderwerp heb ik genoemd: „Humoristische trekken in de Esperanto-literatuur” en niet: „Humor in de Esperanto-literatuur”. Het is nl. met de betekenissen van die woorden wat vreemd gesteld. Het begrip „humor” immers laat zich omschrijven als vrolijkheid met een vleugje weemoed vermengd, oog voor tegenstellingen tussen schijn en werkelijkheid, het afstand nemen van de dingen om des te beter hun betrekkelijkheid te zien. Er zit iets van wijsheid in. We denken erbij aan de fijne glimlach, niet aan de gulle schaterlach. Merkwaardigerwijs heeft het bijbehorend adjectief „humoristisch” in het Nederlands spraakgebruik niet uitsluitend deze betekenis. Wie hoort van een humoristisch verhaal, gedicht, roman, die stelt zich daarbij niet veel anders voor dan wanneer in plaats van „humoristisch” het woord „grappig” gebruikt was. De humoristische weekbladen die ik me van vroeger herinner, waren eenvoudig moppenblaadjes.

Dit aspect nu van de Esperanto-literatuur, anders gezegd al datgene erin wat ons doet lachen, of het nu de glimlach van de humor, de grimas van de satire of de lach van de oubolligheid is, zal ons bezighouden.

Wat is het eigenlijk, dat ons doet lachen? De Franse filosoof *Bergson* heeft een boek aan deze vraag gewijd, „Le rire”, waarin hij als één der voornaamste factoren noemt: het onverwachte. Het is gemakkelijk met een enkel voorbeeld te illustreren, dat dit juist is. Ik denk aan het mopje over de man, die auto rijdt, terwijl zijn vrouw en zijn schoonmoeder achterin voortdurend zijn manier van rijden becritiseren. Tenslotte wordt het hem teveel, hij stopt en zegt woedend tegen z’n vrouw: „Ja, wie rijdt er nou eigenlijk, jij of je moeder?”

Als de man zegt: „Wie rijdt er nou eigenlijk, jij of . . .”, dan verwachten we, dat er zal komen: ik. Het onverwachte „je moeder” is de pointe van dit verhaaltje.

Er zijn meer factoren, die een lach kunnen oproepen. Ik noem er enkele. Stel u voor een tekening van een file auto's, die moeizaam tegen een bergpas op rijden; er is er één bij met een groot zeil erop en de bestuurder zegt tegen z'n vrouw: „Als 't nog even mee zit met de wind, komen we er bovenop zonder een druppel benzine te gebruiken”.

Het grappige zit hier in de overdrijving enerzijds (het is natuurlijk in de praktijk onmogelijk om zo naar boven te zeilen), maar anderzijds toch ook een zeker verband met de realiteit (men kan op een vlakke weg een wagen wel door de wind laten voortbewegen). Zodra er geen verband meer zou zijn met de realiteit, als de auto b.v. met vleugels getekend zou zijn, zou alle geestigheid er af zijn en zou het alleen maar zouteloze fantasie genoemd kunnen worden.

Dan zijn er allerlei taalkundige factoren te noemen: de woordspeling, quasi deftige taal, klanknabootsing en in gedichten komische rijmen en enjambement. De gedichten van de Schoolmeester, die nu welhaast in vergetelheid zijn geraakt, maar waar onze ouders of grootouders een immens plezier om hebben gehad, staan er vol van. Als hij in zijn „Natuurlijke Historie” de vissen gaat behandelen, vertelt hij, dat zo'n beest in het Latijn piscis heet, maar volgens het Nederlandse woordenboek van *Siegenbeek* vis en hij maakt er dan het volgende rijm van: 't Latijn zegt, dat het piscis, en Siegenbeek, dat het vis is.

Voor al in gedichten kan herhaling komisch werken. Als *Annie M. G. Schmidt* in een gedicht vertelt van een jarige, die steeds maar in de weer is en geen tijd heeft om bij haar gasten te zijn, dan ligt de humoristische werking ervan in het feit, dat elk couplet eindigt met de regels: En waar is de gastvrouw? Waar is Henriëtte?

O, bezig gladiolen in 't water te zetten.

Tenslotte noem ik u nog het humoristische, dat in de beschreven situatie gelegen kan zijn, zoals b.v. misverstanden.

We moeten ons nu afvragen, of en hoe dit alles ook in de Esperanto-literatuur te vinden is. Een belangrijk punt hierbij is het feit, dat deze literatuur voor een niet gering deel uit vertalingen bestaat. Er zijn mij geen cijfers bekend omtrent de verhouding tussen oorspronkelijke en vertaalde literatuur in Esperanto, maar het is duidelijk, dat de balans op het ogenblik nog doorslaat naar de kant van de vertalingen. Ik heb wel de indruk, dat deze verhouding niet constant is, doordat er in toenemende mate door vele schrijvers van allerlei nationaliteit oorspronkelijk literair werk in Esperanto wordt gepubliceerd.

Ik bepaal me nu eerst tot de vertalingen en moet dan constateren, dat humoristische werken er betrekkelijk schaars vertegenwoordigd zijn. Wat daar de oorzaak van is? Zeker niet in de eerste plaats de moeilijkheid van het vertalen. Immers de meeste factoren van het humoristische, die ik u noemde, zijn zonder meer over te brengen in een andere taal. Het onverwachte, de overdrijving, de herhaling, de komische situatie, ze zijn alle zonder enig bezwaar te vertalen. Woordspelingen zijn natuurlijk zeer sterk gebonden aan de taal van het origineel. Moeilijkheden kunnen zich ook voordoen bij gedichten. Als we aan vertalingen de hoogste eisen stellen, die ik eens las, te weten: trouw aan de verstandelijke inhoud, aan de emotionele inhoud, aan de stijl, de massa, de woordorde, de klankindruk, de dramatische expressiviteit en de poëtische intensiteit, dan is wel duidelijk, dat een gedicht vertalen, waarbij behalve de genoemde eisen ook nog maat en rijm een rol spelen, een bijzonder talent en bijzondere moeite vereist. Daarbij dan ook nog grappige klank- en andere effecten tot hun recht te laten komen zou in veel gevallen een bovenmenselijke taak zijn en eigenlijk de moeite ook niet lonen. Maar waar ligt wat het proza betreft de eigenlijke oorzaak van de spaarzame oogst? Er zijn onder de Esperanto-literatoren voortreffelijke vertalers, die meesterwerken van vertaalkunst hebben geleverd. Ik hoef voor ingewijden alleen maar de naam *Kalocsay* te noemen, de geniale vertaler van Dante en Shakespeare. Het zou wel eens kunnen zijn, dat juist dergelijke befaamde vertalers zich minder aangetrokken hebben gevoeld tot het lichtere genre en hun krachten liever hebben ingezet om werk van de door hen bewonderde grote schrijvers voor het Esperanto-publiek toegankelijk te maken.

Hiermee wil niet gezegd zijn, dat de grote meesters der wereld-literatuur hun lezers of hoorders nooit zouden hebben doen lachen.

Bij Homerus en Vergilius zijn passages vol humor te vinden. In latere eeuwen zijn het Shakespeare, Molière, Gogol en Tsjechow geweest, die generaties van schouwburgbezoekers hebben geamuseerd met hun blijspelen. Geen wonder, dat deze ook in de Esperanto-literatuur vertegenwoordigd zijn. „A Midsummernightsdream”, „George Dandin”, „L'Avare”, „De Revisor”, „De Beer”, ze zijn al in een vroege periode van het bestaan van Esperanto waardig gekeurd om aan het internationale lezerspubliek in de nieuwe taal te worden aangeboden. Dank zij de internationale Esperanto-congressen kan zelfs ook gesproken worden van een internationaal toeschouwerspubliek. Door beroeps- en amateurgezelschappen zijn talrijke stukken opgevoerd. Ik denk b.v. aan „Les précieuses ridicules”, „Le mariage forcé”, „Les fourberies de Scapin”, alle van Molière, aan „Het huwelijks-aanzoek” van Tsjechow, aan „Een merkwaardige gebeurtenis” van Goldoni, aan „Oom Maroje's dukaten” van Držić. Ik heb er verscheidene zien opvoeren door het internationale toneelgezelschap, dat gewoonlijk de toneelavonden op de congressen verzorgt. Ze werden net zo levendig gespeeld en verwekten evenveel vrolijkheid als ze in welke andere taal ook gedaan zouden hebben.

Om nu uit de schouwburg terug te keren naar de leestafel, mag ik juist op deze plaats wel allereerst de vertaling noemen, die mijn voorganger, de heer *Pragano*, maakte van enkele staaltjes van Roemeense humor. Het boekje van Theo Thijssen, „Het taaie ongerief”, heeft in het Esperanto de humor (en hier geldt dit woord in zijn beste betekenis) van zijn schrijver over onze grenzen bekend gemaakt. Onze vaderlandse Prikkebeen loopt ook in een Esperanto-jasje vlinders te vangen. Een boek als „Three man in a boat” van Jerome K. Jerome, waar onze grootouders om geschaterd hebben, moet 't helemaal hebben van de komische situaties en was dan ook een gewillige prooi van een vertaler. Het bekende boek van de Tsjechische schrijver Hašek, „De avonturen van de dappere soldaat Schwejk”, is door zijn kostelijke humor een verrijking van de Esperanto-literatuur geworden, evenals „Tartarin de Tarascon” van Daudet. Zo zouden er nog wel enkele andere werkjes uit verschillende landen te noemen zijn.

We wenden ons echter nu tot de oorspronkelijk in het Esperanto geschreven romans, novellen en gedichten en gaan na, of ze met dezelfde middelen die ik in het begin noemde, de lezer doen lachen . . .

Daar was dan in de eerste plaats het onverwachte. De Engelse Esperanto-schrijver *Rossetti* heeft daarvan een heel goed gebruik gemaakt in zijn roman „Kredu min, sinjorino”. Het boek gaat over iemand, die eerst aan de kost tracht te komen als colporteur, later op huishoudbeurzen demonstraties geeft met kookpannen en zo allerlei avonturen beleeft. Er komt dan een verhaal in voor van twee collega's, die op een huishoudbeurs waardeloze rommel aan de bezoekers cadeau doen met de woorden: „Hebt u al een gratis monster gekregen?” en ze zo naar hun stand lokken om hun daar eveneens waardeloze dingen voor goed geld aan te smeren. Ze zoeken op een avond in een dorp onderdak en komen in een particulier huis terecht, waar alles even griezelig is. De verteller voert het spookachtige van de sfeer steeds meer op: een koffer beweegt vanzelf, er blijft na het uitblazen van de kaars een lichtschijn hangen en het bed waar ze in liggen, gaat zweven. Tenslotte steken ze de kaars weer aan en doen een kastdeur open. Er stapt een geraamte uit, het strekt zijn hand naar hen uit en zegt: „Hebt u al een gratis monster gekregen?”. Daar hebt u dus de automobilist van zoëven met z'n „rij jij of je moeder?”. Ook van dit spook hadden we nu juist niet datgene verwacht, wat het zegt.

Ook *Kalocsay*, die ik al noemde als onovertroffen vertaler, heeft in zijn oorspronkelijk werk wel eens een vrolijke bui gehad. Opmerkelijk genoeg is hij hiertoe het meest geïnspireerd door de Esperantisten. Hij steekt b.v. de draak met hen, die, hoewel ze de taal maar nauwelijks kennen, zich geroepen voelen om gedichten te maken. De Pegasus die ze berijden, is maar een gebrekkig rijdier. Ieder couplet van het gedicht, dat *Kalocsay* hierover schreef, is zo opgebouwd, dat $3\frac{1}{2}$ van de 4 regels de hooggestemde gevoelens van zo'n Pegasus-berijder vertolken. De laatste woorden echter komen dan telkens als de klap, die zijn opgeblazen trots uit elkaar doet spatten. Hij dicht b.v. over de lente en over haar die hij liefheeft. „De verzen schallen, schrijden voort — en zijn kreupel”.

Kun la Vortaro Sankta de Rimoj
li al ĉielaj altmalproksimoj
rajdas fiere sur la Pegazo.
Lin bela Muzo gvidas — ĉe nazo.

Met het heilig Rijmwoordenboek rijdt hij trots op Pegasus
naar de hemelse verten. De schone Muze leidt hem — bij
de neus.

Ĉion li movas, ĉion li provas,
gloron eternan li por si kovas.
Rompas la ovon, rampas la ido
el la ovŝelo — estas ĝi: rido.

Let u eens op, hoe aardig dit klinkt met z'n overvloedig rijm: movas,
provas, kovas, en dan in de derde regel: romp-as en ramp-as. De ver-
taling is als volgt:

Alles stelt hij in het werk, alles probeert hij,
hij broedt op eeuwige roem.
Hij breekt het ei stuk, het jong kruipt
uit de eierschaal — het is een lachertje.

Voor al deze laatste regels, maar eigenlijk het hele procédé, doen
denken aan Horatius' bekende versregel over de bergen, die een
muis baren: Parturient montes, nascetur ridiculus mus.

Als tweede punt noemde ik de overdrijving. In een van de verhalen-
bundels van de Engelse *Marjorie Boulton* komt een vrolijke fantasie
voor over een aantal jonge vrouwen, die allemaal dezelfde onaan-
gename ervaring hebben gehad met een bepaalde man. Toen hij
genoeg van ze had, heeft hij ze in de steek gelaten. Ze bedenken dan
een manier om wraak te nemen. Ze lokken hem onder een voor-
wendsel naar het huis van een van hen, sluiten hem op in de kelder
en maken hem wijs, dat al het voedsel en drinken dat ze hem zullen
geven, hormonen bevat, die hem in een vrouw zullen veranderen.
Dit wordt aannemelijk gemaakt door het feit, dat een van de vrou-
wen arts is en een speciale studie heeft gemaakt van hormonen.
Eerst wil hij natuurlijk niets eten of drinken, maar om aan de honger-
dood te ontkomen moet hij wel. Telkens als een van de jonge
vrouwen hem eten brengt, suggereert ze hem, dat hij al vrouwelijke
vormen begint aan te nemen, ze brengen hem damesondergoed enz.
Het eind van het lied is, dat hij krankzinnig wordt. Zoals u ziet,
hebben we hier de overdrijving als op het plaatje van de auto met
het zeil: doordat we weten, dat hormonen inderdaad invloed kunnen

hebben op secundaire geslachtskenmerken, heeft het verhaal nog net genoeg verbinding met de realiteit om als humoristisch gewaardeerd te kunnen worden.

Overdrijving wordt gemakkelijk tot parodie en — ik zei het zoëven al — wat zou voor een Esperanto-schrijver een dankbaarder onderwerp voor een parodie kunnen zijn dan de Esperanto-beweging zelf? Zo schreef de Hongaar *Baghy*, een van de bekendste en meest geliefde Esperanto-schrijvers, zijn „Groene Don Quichots” (groen naar de groene ster, het embleem van de Esperanto-beweging), waarin de Esperanto-clubs uit de twintiger en dertiger jaren, de tijd van Baghy's grootste productiviteit, op de hak genomen worden, zoals ze zitten te harrewarren over futiliteiten en het met het spreken van de taal niet zo nauw nemen.

Een bijzonder knappe prestatie op het gebied van de parodie heeft de jonge Fransman *Henri Baupierre* geleverd. Hij bootste in een groot aantal schetsen de stijl na van bekende Esperanto-auteurs. Natuurlijk moet men, om zijn imitatie te kunnen waarderen, eerst de stijl van de geïmiteerde schrijvers zelf kennen, maar dan werken Baupierre's schetsen ook onweerstaanbaar op de lachspieren. In het boekje „Specimene” geheten, komt een korte roman voor, bestaande uit vier hoofdstukken, die elk door een andere schrijver geschreven heten te zijn. In het eerste vinden we de eenvoudige, wat dromerige stijl terug, waarin de Zweed Stellan Engholm zijn ingetogen verhalen van het Zweedse platteland vertelt. Het tweede hoofdstuk is in Baghy's stijl met de heftige gemoedsbewegingen, de in theatrale bewoordingen weergegeven zielestrijd en de stromen van tranen. Dan komt de Engelsman Newell aan de beurt in een veel modernere, vlotte stijl, en tenslotte Raymond Schwarz, wiens aandacht voor het detail hier goed geïmiteerd is, hoewel zijn kleine roman die kennelijk de inspiratie heeft geleverd, niet tot zijn sterkste werk behoort.

Het boekje van Baupierre bevat verder nog bladzijden in de gemeenzame spreektaal, doorspekt met krachttermen, zoals Rossetti die hanteert in „Kredu min, sinjorino”; Rotkvić, bekend door zijn vertaling van een Kroatisch boek over Caesar, wordt nagevolgd in zijn wat precieuze stijl, die de indruk maakt, dat er lang aan gevijld is om de uiterste verfijning te bereiken; Régulo Pérez in de docerende stijl van zijn lezingen voor de Internationale Zomeruniversiteit op de

Esperanto-congressen; Luyken, wiens 50 jaar geleden geschreven werk van een hang naar het exotische, romantische getuigt, is vertegenwoordigd door een stukje, geïnspireerd op zijn boek „Stranga heredaĵo” (vreemde erfenis). *Baupierre* noemt het „Stranga herezaĵo” (vreemde ketterij). Hij dikt Luyken’s overmatig gebruik van Spaanse woorden om de couleur locale te bevorderen waar het verhaal in Mexico speelt, nog wat aan en vlecht op een geestige wijze een episode uit „Stranga heredaĵo” en elementen ontleend aan de huidige Esperanto-beweging dooreen. Hij neemt en passant de bewonderaars van de grote man van de beweging, Professor Lapenna, in de maling door te vertellen, dat ze een standbeeld voor hem hebben opgericht en dit met succes beschermen tegen de „lapenoclastas”. Dat is geen Esperanto-woord, maar we horen er gemakkelijk de gelijkenis met „iconoclasten” in.

Ik kom tot de derde factor, de woordspeling en wat daar verder aan taalmiddelen bij ondergebracht kan worden. Op grond van het feit, dat een woordspeling meestal daardoor mogelijk is, dat een woord of uitdrukking twee verschillende betekenissen heeft of letterlijk en figuurlijk gebruikt kan worden, en op grond van het feit, dat in het Esperanto, om de kans op misverstand zo klein mogelijk te houden, de woorden maar één betekenis hebben, zou verwacht mogen worden, dat woordspelingen er onmogelijk zijn. Dit valt echter nog wel mee. Een inventieve geest als *Raymond Schwarz*, ondanks zijn Duitse naam een Fransman, weet op heel vermakelijke wijze woordspelingen in zijn gedichten te verwerken. Dit is deels te danken aan de structuur van het Esperanto; het maakt n.l. veel gebruik van affixen en Schwarz weet nu en dan komische effecten te bereiken door een in werkelijkheid ondeelbaar woord zo te behandelen, alsof het samengesteld of met affixen gevormd was. Dat doet hij b.v. met het woord „amfiteatro” (amfitheater). Nu moet u weten, dat „amo” liefde betekent, dat de uitgang o in samenstellingen weggelaten kan worden en dat fi- een prefix is met de betekenis „afkeurenswaardig”. Nu doet Schwarz, alsof het woord was „am - fi - teatro” en gaat dan op zijn speelse wijze er een fi-am-teatro van maken (een onzedelijk liefdestheater) en een teatra fiamo (ongeeoorloofde liefde op het toneel).

Met een kleine verandering in een woord weet hij ook de betekenis op humoristische wijze te veranderen. Zinspelend op de vele internationale huwelijken die onder Esperantisten gesloten worden,

noemt hij Esperanto „Edzperanto” (huwelijksbemiddelaar). Een rubriek die hij in een tijdschrift verzorgt, heet niet „El mia vidpunkto” (vanuit mijn gezichtspunt), maar „El mia ridpunkto” (vanuit mijn lachpunt). Het scheelt in het Esperanto maar één letter!

Het effect van „piscis - vis is”, waar dus twee eenlettergrepige woorden rijmen op één meerlettergrepig, vinden we ook bij Schwarz. Het gaat over een voerman, wiens paard niet op wil schieten en om de meter stil blijft staan.

Iam ree lia besto ne nur ne tre
rapidetis, sed eĉ haltis ĉiumetre.

Hier rijmt dus „ne tre” (niet erg) op „ĉiumetre” (elke meter).

De Poolse romanschrijver *Jan Fethke*, die onder het pseudoniem *Jean Forge* schreef, vertelt in zijn roman „Saltego trans jarmiloj” van een professor in de oude talen, die volhoudt, dat men Kikero moet zeggen, terwijl z’n hele omgeving ’t over Cicero heeft. Er komt ruzie van en haast ongemerkt laat de schrijver de hooggeleerde professor van betogen via boos en opgewonden spreken overgaan tot kraaien. Kraaien is nl. in het Esperanto kokeriki en u begrijpt, dat het maar een kleine stap is van Kikero naar kikeriki, dat de associatie met kokeriri oproept.

Klanknabootsing, maar dan niet van het geluid van hanen, maar van kikkers, vinden we ook bij de reeds eerder genoemde *Baghy*. Hij heeft een heel gedicht gewijd aan een stel kikkers, dat boos zit te kwaken, omdat ze geen water hebben. Ik kies er een paar regels uit:

Kvar kvakantoj kvardekvoĉe
kvartet-kvakas plenriproĉe
pro mankhav’ de l’ kava kuvo
en la akvokuv’ sen pluvo.

Kvodlibet’ de ĥor’ kvakanta
en la kuva kav’ vakanta
kvakas kvere: Akvoavo,
akvon al la kuvokavo!

Of Baghy geweten heeft, dat hij een voorganger had in Ovidius, is me niet bekend, maar degenen onder u, die Ovidius op school gelezen hebben, zullen zich misschien het verhaal herinneren van de Lycische boeren, die in kikkers veranderen en dan zelfs onder water hun mond nog niet kunnen houden: Quamvis sint sub aqua, sub aqua maledicere temptant.

Marjorie Boulton, die ik ook al eerder noemde, geeft een vuurwerk van dwaze versprekingen ten beste, waar ze een lerares ten tonele voert, die zich op een congres aan wijn te buiten is gegaan en nu op haar hotelkamer een monoloog houdt. Ze vraagt zich af, of ze in haar beschonken toestand een redevoering tot haar klas zou kunnen houden. Ik licht er één zin uit: „Ĉu mi kapablas oratori nun . . . oratori kiel orbuŝa orakaroto, ne, orakolo?” Ze haspelt hier woorden door elkaar, die met ora- beginnen, waarbij ik u herinner aan wat ik net al zei over scheidbare en onscheidbare woorden. Oratori en orakolo zijn onscheidbaar en betekenen resp. een rede houden en orakel. Maar in „orbuŝa” denkt ze aan „gouden” (ora) verbonden met „buŝo” (mond), goudmondig dus, en in orakaroto, haar verbastering van orakolo, zitten de woorden ora (gouden) en karoto (worteltje als groente). Daarbij komt dan nog, om de verwarring compleet te maken, dat orakolo, als men 't in twee woorden splitst, gouden hals betekent.

Ik noemde als vierde factor de herhaling, met name in gedichten. Welnu, ook daarvan biedt de Esperanto-literatuur voorbeelden. *Raymond Schwarz* beschrijft, hoe een zekere Piro aan een uitstapje van de Esperanto-club deelneemt. Alles loopt tegen: de trein is stampvol, zodat ze moeten staan; op de plaats van bestemming angekommen gaan ze wandelen, maar krijgen onderweg zo'n ruzie, dat er rake klappen vallen en Piro er een bloedneus bij oploopt. Er breekt plotseling een hevig onweer los, ze vluchten een café binnen, maar daar zijn al zoveel gasten, dat er niets meer te eten of te drinken is overgebleven. Natuurlijk komt Piro veel te laat thuis naar de zin van zijn vrouw, zodat hij voor de tweede maal die dag afgetuigd wordt. U ziet: geen bijster origineel of geestig verhaal. Dat het gedicht desalniettemin een zekere populariteit geniet is dan ook bepaald niet aan de inhoud te danken, maar aan de herhaling van één zinnetje aan het eind van ieder couplet:

„Sed tamen nia Piro bonege amuziĝis” (Maar toch amuseerde

onze Piro zich kostelijk). U herkent hier Henriëtte, die bezig is gladiolen in 't water te zetten. Overigens leent zo'n zinnetje als „maar toch amuseerde onze Piro zich kostelijk” zich er natuurlijk gemakkelijk toe om in alle mogelijke situaties gebruikt te worden, helemaal los van het gedicht waar het aan ontleend is.

Veel geestiger heeft *Baghy* hetzelfde procédé toegepast in een gedicht, dat hij heeft gewijd aan de z.g. Esperantist, die niet méér kan zeggen dan „goeden avond” en „tot ziens”, die geen boeken leest (laat de uitgevers die maar lezen, zegt hij), niet op een tijdschrift geabonneerd is, geen contributie betaalt aan een Esperanto-vereniging; zijn woordenboek ligt op zolder te beschimmelen, maar, zo zegt hij trots aan het eind van ieder couplet: „Estas mi Esperantisto” (ik ben Esperantist). In het laatste couplet is hij gestorven en wordt in een grafrede over hem gezegd: „Estis li Esperantisto” (hij was Esperantist). Het gedicht mag zich in een ongeëvenaarde populariteit verheugen en dat geldt dan hier zowel de inhoud als de vorm. We zien hier trouwens duidelijk de kenmerken van echte humor: oog voor de tegenstelling tussen schijn en werkelijkheid, een milde spot en ook wel een tikje droefheid, omdat er zulke mensen bestaan.

Tot nu toe hebben we kunnen constateren, dat alle middelen, waarmee in andere talen een humoristisch effect wordt bereikt, ook in het Esperanto werkzaam zijn. Dat dit eveneens geldt voor het vijfde punt dat ik noemde, de komische situatie, behoeft geen betoog. Vooral het grappige korte verhaal is in elke verhalenbundel wel te vinden, of het nu een bundel van de Noor Rosbach of van de Engelman Stuttard betreft of van welke andere schrijver dan ook, die verhalen gepubliceerd heeft.

Op een heel ander terrein, dat van de satire, komen we bij de Hongaar *Szathmári*. Wat hij ons voortovert in zijn werk „Reis naar Kazohinië” is een mengsel van science-fiction en bijzonder knappe satire. Ik zou het niet onvoorwaardelijk tot de humoristische boeken willen rekenen. Daarvoor is het te scherp; het mist ten enenmale de gezonde vrolijkheid die in een gewoon verhaal kan steken of de mildheid, die echte humor kenmerkt. De schrijver heeft met zijn werk ook niet willen amuseren, maar critiseren en protesteren. Toch zal de lezer wel eens in de lach schieten bij de kromme redeneringen die Szathmári zijn personen in de mond legt of bij zijn geestige be-

spotting van het militarisme. Een enkel staaltje daarvan. Het boek is het eerst uitgegeven in 1938, toen de veroveringsoorlog van Italië tegen Abessinië nog vers in het geheugen lag. De schrijver stelt het zo voor, dat zijn roman in de ik-vorm verteld wordt door een Engelse marine-officier:

„Ik zal de lezer wel niet duidelijk hoeven te maken, dat de oorzaak van het meningsverschil het vijandig gedrag van Italië ten opzichte van de vrijheid van het Ethiopische volk was. Italië werd bij deze handelwijze ongetwijfeld geleid door de bedoeling, zijn nationale grootheid te versterken en die bedoeling kan iedere Engelse gentleman slechts met respect aanvaarden, zelfs van de vijand. Om te vermijden, dat de lezer mij van gebrek aan objectiviteit beschuldigt, haast ik mij te verklaren, dat ieder eerzaam burger in Groot-Brittannië dit erkende. Een diepe indruk maakte op ons vooral de geestdriftige offerbereidheid van de hoge geestelijkheid in Italië, toen ze op het altaar van het vaderland hun geld, de kostbare tekenen van hun waardigheid en hun met juwelen bezette crucifixen offerden om tanks, bajonetten en brandbommen voor de nobele doeleinden te kopen. Met ontroering lazen we geestdriftige bisschoppelijke brieven, waarin zij voortdurend met opwekkende woorden de boeren, de kruideniers, de pasteibakkers, de vissers, de dokwerkers, de bedelaars, de schaapherders, de ijsverkopers en de kaarsenmakers zonder verschil in ras en stand aanmoedigden om de loopgraven in te gaan om onder de negers de cultuur en de zuiver Christelijke beschaving te verbreiden, terwijl de geestelijkheid thuis onophoudelijk tot de Verlosser en de Heilige Maagd van Loretto zou bidden, dat de gunst van de Hemel hun wapens zou steunen om hun edele bestemming te vervullen.

We erkennen ook graag de wonderbaarlijke opofferingsgezindheid van de Italiaanse soldaten, wier heldenmoed en verdere eervolle deugden ieder trouw en karaktervol Brits staatsburger als een stralend voorbeeld moet navolgen. Natuurlijk onder Engelse vlag en tegen de Italianen.

Ik herhaal dus met nadruk, dat er tussen mijn vaderland en Italië geen enkele disharmonie bestond ten aanzien van het hoe van de dingen. Slechts het waarom veroorzaakte enige betreurenswaardige wanklanken. Italië rechtvaardigde nl. zijn optreden in Abessinië met het argument, dat het de Abessiniërs van de onderdrukking wilde bevrijden en de beschaving onder hen verbreiden. Over de klaarblijkelijke onwaarheid van dit argument moet ieder redelijk denkend

mens zich vrolijk maken, aan wie de holle bombast, in gebruik bij de slimme diplomatie van andere landen, bekend is.

Ik wil me niet schuldig maken aan vooroordelen zoals die reizigers, die zich niet ontzien de roem van hun vaderland schromelijk te overdrijven onder het mom van een wetenschappelijke beschrijving. Toch kan ik, zonder tekort te doen aan de verschuldigde eerbied voor vreemde landen en aan de regels der wellevendheid, opmerken, dat die bewering van de Italiaanse diplomatie slechts vervalsing van de feiten is en zulk een fout, als een Engels staatsburger nooit zou maken. Het is nl. een evidente en algemeen bekende zaak, dat het met offers gepaard gaande, maar nobele werk, de tropische volkeren te bevrijden en de beschaving te verbreiden, altijd de eervolle taak van Engeland is geweest. Als bewijs is het voldoende, de vele koloniën, van Achter-Indië af tot de Boeren toe, te noemen, welke volkeren mijn vaderland van de onderdrukking heeft bevrijd ten koste van zware strijd.

En hoewel de materiële betrekkingen tussen de dingen de Engelse gentleman niet interesseren, kan ik toch mijn mening niet verzwijgen, dat Italië bij zijn beslissing behalve door de beschaving en de vrijheid waarschijnlijk ook door de koffieplantages en de petroleumvelden van Ethiopië beïnvloed was. Daarom besloot het kabinet van Zijne Majesteit na de goedkeuring van de sancties tegen Italië, dit land de defensieve oorlog te verklaren.

Om het Europese evenwicht en de vrede te verzekeren, werden er haastig enkele divisies naar Egypte gestuurd, uitgerust met vliegtuigen, tanks, vlammenwerpers en brandbommen en naar de Middellandse Zee werden enkele grote oorlogsschepen gedirigeerd, vergezeld van torpedobootjagers en onderzeeërs.

Dat nam de Italiaanse pers natuurlijk hoog op; zij beweerde, dat ons land zich misschien, behalve door de genoemde doeleinden, ook liet leiden door hebzucht en dat Engeland het arme Italiaanse volk zelfs die paar Abessijnse mijnen en oliebronnen misgunde, — die, hoewel ze de Italianen helemaal niet interesseerden — toch vermeld dienden te worden, als het om de Engelsen ging.”

Om u nu een indruk te geven van een roman, waarin vele humoristische bladzijden te vinden zijn, lees ik u een fragment voor uit „Kiel akvo de l' rivero” van *Raymond Schwarz*. Het begin van het boek speelt vlak voor de eerste wereldoorlog in het Franse boerenland, grenzend aan het toen Duitse Elzas-Lotharingen. Het gaat er ge-

moedelijk toe en iedereen kent iedereen. De veldwachters Auchoux en Perelli zitten achter Bignol aan, die iets op z'n kerfstok heeft; eigenlijk willen ze wel graag naar het dorp Autrecourt, omdat daar een groot bruilofsfeest gevierd wordt en ze best in de feestvreugde zouden willen delen, maar ze zijn daar kort geleden nog geweest en het past dus nu niet in hun dienstschema. Voor elkaar willen ze niet weten, dat ze op het feest belust zijn en ze praten er dan ook niet over, totdat tot twee keer toe mensen onderweg tegen hen gezegd hebben: „Jullie gaan zeker naar Autrecourt?”

Auchoux veinsde onverschilligheid.

„Wat hebben ze toch allemaal vandaag? Wat willen ze toch met dat Autrecourt? Ik zou haast gaan vermoeden, dat er daar iets niet in orde was”.

„Ja”, Perelli ving het idee op, dat bezig was te ontstaan, „ja, die indruk heb ik ook. Denkt u niet, chef, dat Bignol zich in Autrecourt verborgen houdt?”

„Kijk, kijk”, riep Auchoux triomfantelijk uit, „ik zie met genoeg, dat jij ook tot dezelfde conclusie bent gekomen. Goed. Laten we maar eens in Autrecourt gaan kijken. Ze mogen niet van ons zeggen, dat we onze beroepstaak verwaarlozen, zelfs al moeten we er voor overwerken. Duidelijk?”

„Zo klaar als een klontje”, verzekerde Perelli. „Natuurlijk, plicht gaat vóór alles”.

Intussen waren ze bij een plek gekomen, waar een tamelijk grote opening in de sleedoornhaag, die tot nu toe de akkers rechts van de weg aan het oog onttrokken had, hun een onbelemmerd gezicht erop gaf. En daar, vlak bij de grote, goudgele stroschelf, op de akker van Henrion, op nauwelijks twee meter afstand, daar trok iets roods met een snel zwaaiende beweging de aandacht van de ruiters. Het was Bignol! Bignol in eigen persoon, die, toen hij de veldwachters had opgemerkt, zich plotseling oprichtte uit zijn hurkhouding, zijn broek optrok, maar zich niet de tijd gunde om zijn rode flanellen gordel weer om zijn middel te wikkelen. Hij vluchtte achter de stroschelf, terwijl hij de rode doek heen en weer bewoog met armbewegingen alsof hij roeide, als om vlugger vooruit te komen.

Nog net op tijd wisten de beide veldwachters een kreet van verrassing te onderdrukken. En met een zelfde beweging draaiden ze zich naar elkaar, elk benieuwd, of de ander het gezien had. Als hij het gezien had — dat voelde ieder afzonderlijk in zijn onderbewust-

zijn — als hij het gezien had, was er geen voorwendsel meer voor de rit naar Autrecourt. Hun ogen, waarin nog een vonk van jagersplezier nagloeide, ontmoetten elkaar in een flits en dadelijk doofde de vonk volgens een stilzwijgende, ongeweten overeenkomst. In beide ogenparen weerspiegelde zich slechts de doffe onverschilligheid van de heilige onnozelheid, zo volmaakt nagebootst, dat elk van beiden mocht veronderstellen, dat de ander Bignol niet gezien had.

Het was Auchoux, die het eerst het pijnlijke van het ogenblik overbrugde met deze neutrale opmerking: „De appeloogst wordt goed dit jaar”.

Intussen is in Autrecourt het feest in volle gang. De veldwachters worden er ook onthaald en alles lijkt goed te gaan, totdat er iemand op het idee komt, Bignol te gaan halen, die accordeon kan spelen, zodat er gedanst zal kunnen worden. Degene die er op uit gestuurd wordt, komt Bignol op de weg tegen en als deze informeert, of de veldwachters niet in het dorp zijn, verzekert hij hem, dat dat niet het geval is. Dat doet hij te goeder trouw, want hij heeft het tweetal niet gezien. Op de boerderij ontstaat dan de penibele situatie, dat Bignol zich op de binnenplaats bevindt en de veldwachters in een kamer, waaruit ze alleen via de binnenplaats of door een raam op straat kunnen komen. Als Bignol er achter kwam, dat zijn vijanden daar zijn, zou hij de vreselijkste wraak kunnen nemen voor het vermeende bedrog. De veldwachters moeten dus door het raam weg-gewerkt worden. Op een desbetreffend voorstel van de vader van de bruid reageren ze verontwaardigd. De moeder pakt het slimmer aan. Ze zegt tegen de dienstbode:

„Augustine, geef me dat kippetje eens aan, dat al gebraden is. Doe het maar in een papier. Nicht Pélagie, pak die cadetjes eens en Totor, ga jij eens in de kelder kijken, je vindt er wel een geschikte fles!” Ondertussen sneed ze zelf een dikke snee van een groot brood en het duurde niet lang of ze kwam, beladen met deze goede gaven, de salon binnen, juist op het moment, dat Auchoux koppig zei: „Maar heren! . . . Wij, de vertegenwoordigers van Orde en Recht . . . wij . . . door het raam.? Nee, dat nooit!”.

Alsof ze niets had gehoord, begon mevrouw Bertringer onschuldig: „Het zou toch heel jammer zijn, als meneer Auchoux en meneer Perelli door hun vriendelijkheid hun middageten misliepen. Ik heb

wat meegebracht; dan hoeft u onderweg geen honger te lijden. U kunt het gemakkelijk allemaal in die grote tassen van u stoppen. Het is maar een klein gebraden kippetje; hier is uw brood, een paar cadetjes en een goeie fles”.

Ze duwde dit alles met zo veel zelfverzekerdheid in de handen van de veldwachters, dat dezen slechts konden zeggen: „Maar dat is te veel, mevrouw Bertringer, dat is werkelijk te veel!”

„Wel nee”, ging haar man nu voort, „helemaal niet! En we zullen de dienst, die u ons bewezen hebt, niet vergeten. Kom heren, laten we samen een glas tot afscheid drinken!”

„Op uw gezondheid! Proost! Leve bruid en bruijom!”

En één van de aanwezige mannen gaf z'n hartelijke goedkeuring te kennen: „Die veldwachters zijn beslist inschikkelijke lui”.

Gevleid door zo'n compliment gaf Auchoux met een vriendelijke glimlach toe: „Och, nou ja. We zijn geen barbaren. Vooruit, Perelli!”

Tegelijk stonden de beide veldwachters op, zetten hun kepi op, gaven iedereen een hand en keerden zich naar het raam. Perelli gleed het eerst naar buiten, na met een snelle blik omlaag te hebben vastgesteld, dat het niet hoog was, waarbij hij zich met beide handen aan de onderkant van het raam vastklampte, totdat hij in zijn hele lengte tegen de buitenmuur aan hing. Toen liet hij zich ruim tien centimeter vallen en kwam soepel op z'n voeten neer. Auchoux wierp z'n collega de zware tassen toe en volgde toen zelf zonder enige moeite. Ze veegden met de hand de sporen van hun aanraking met de muur van hun uniform, maakten een laatste groetend gebaar naar het raam en gingen op weg naar het dorp om daar hun paarden op te halen . . . maar erg trots waren ze niet.

Met een hees gegrom trachtte Auchoux de roemloze aftocht te rechtvaardigen: „We konden toch niet weigeren. Het zijn beste mensen. We hebben correct gehandeld. Duidelijk, nietwaar?”

„Zo klaar als een klontje!” bevestigde Perelli des te krachtiger, omdat hij nog niet helemaal overtuigd was.

Nu we op onze zwerftocht door de Esperanto-literatuur het humoristische in zijn verschillende vormen hebben gevonden, wacht ons nog de ontmoeting met een schrijver, wiens werk pure humor is, humor in de eigenlijke en beste betekenis van het woord, de humor dus van de wijsheid en de fijne glimlach. Het is weer een Fransman, die nu onze aandacht vraagt, *Jean Ribillard*. Voor de Esperanto-literatuur is het uitermate betreurenswaardig, dat deze schrijver

slechts een paar kleine werkjes heeft nagelaten: enkele opstellen over het leven in Noord-Afrika en een boekje, dat na zijn dood is uitgegeven in de onvoltooide vorm, waarin hij het had nagelaten. Het zijn de memoires van een ezel, M'Saud geheten, en het boekje is getiteld: „Leven en gedachten van Meester M'Saud”.

Ribillard, een erudiet man, die een sierlijk, kleurrijk en dikwijls dichterlijk proza schrijft, heeft er bij monde van de ezel zijn gedachten over het leven in neergelegd. Ik lees er tot slot enkele fragmenten van voor.

Het is allang bekend, dat de meerderheid haar kortzichtig standpunt opdringt aan degenen, die door hun kennis het meest bevoegd zijn om haar te raden en te regeren. Men heeft Socrates van goddeloosheid beschuldigd en hij heeft met zijn leven moeten betalen voor de sarcasmen, die hij op zijn medeburgers afgeschoten had. Hij verachtte de domheid van het grauw en ging daarom te gronde, want de overheid had meer behoefte aan veel gepeupel dan aan één wijze.

De demos is een monster, aan welks eetlust het nuttig is van tijd tot tijd een hinderlijke genie te offeren. Zolang het met de vertering daarvan bezig is, laat het je met rust en je kunt het makkelijker aan de ketting leggen. Mijn tong, onthoud je van een ondoordacht woord. Ik voel er niets voor, martelaar te worden en wacht liever de dag af, dat het monster zich zelf zal opeten.

Het is waar, dat het tevredenstellen van die kolos zonder hoofd acrobatische vaardigheid vereist van diegenen, die de ambitie hebben hem te leiden. Je wilt roem in het dorp oogsten, je streeft naar de volksgunst; dus zet je vol energie een campagne op touw om de toegewijde trawanten te winnen, die je tot de macht zullen brengen. Na ontelbare intriges, kuiperijen en corruptie zet je je eindelijk op de ivoren zetel en maak je je gereed om aan de honingwijn van de triomf te nippen. Maar o wee, nauwelijks leef je in weelde en vermei je je in je behagelijke positie, of daar begint je stoel al te trillen, heen en weer geschud door een op voordeel belust gezelschap. Dan néém je van sommigen om aan anderen te geven en neemt van dezen weer terug om de eersten vergoeding te geven. Je jongleert met liefkozingen en bedreigingen, die je weer opvangt voordat ze volvoerd zijn. Je flikflooit en slaat. Je geeft de grootste schreeuwers hun zin. Je gaat failliet en leent van degenen, die je zoëven rijk hebt gemaakt.

Tijdens die koorddanserij vergeet je niet, redevoeringen af te steken over de heilige plichten van een dankbare gekozene die zijn

beloften en zijn vrienden trouwt blijft. Met de ene hand zwaai je het democratische lokfluitje hoog op, met de andere klamp je je vast aan je wankel zetel, die beroepsbedelaars, dorstige partijgangsters en opdringerige chantageplegers uit alle macht aan het wankelen trachten te brengen. Wat een comédie! Toch bestaan er subtielere methoden om een rumoerige schare die zich aan je zorgen heeft toevertrouwd, tot rust te brengen. Luister maar naar deze fabel.

De wijzen van het oude China kenden uitstekend de taal van vee, vogels en insecten, met wie ze gewoon waren te praten. Ze gedroegen zich tegenover hen net als tegen de mensen, want ze meenden, dat de gevoelens van alle wezens, die hetzelfde bloed hadden en die dezelfde lucht inademden, niet veel konden verschillen. Een apenfokker slaagde erin, zijn dieren te verstaan en zich bij hen verstaanbaar te maken. Hij behandelde ze zelfs humaner dan zijn gezinsleden. Op een dag had hij te kampen met geldgebrek. Hij moest de dagelijkse porties verkleinen, maar opdat zijn dieren met het nieuwe dieet zouden instemmen, handelde hij als volgt.

„Van nu af aan”, zei hij, „krijgen jullie maar drie maatjes 's morgens en vier 's avonds. Goed?”

Natuurlijk stonden de apen meteen op hun achterste benen, protesteerden, schreeuwden over tirannie en weigerden het voorstel.

„Wel”, antwoordde hij, „dan krijgen jullie 's morgens vier maatjes en 's avonds drie. Goed?”

Blij omdat men hun protest in welwillende overweging had genomen, sloten ze vrede met hun baas en gingen gehoorzaam liggen. Zo stemde men de dieren gunstig. Net zo gaat het met de mensen, hoe het middel dan ook is, wanneer men ze terwille is met schijnbare concessies. Scheer de schapen, maar maak ze wijs, dat ze hun wol houden en je kunt je met serieuze aangelegenheden bezig houden.

Dit zijn dan enkele voorafgaande beschouwingen van M'Saud op z'n oude dag. Daarna gaat hij z'n levensverhaal vertellen. Zijn moeder kan het opgroeiende veulen niet goed baas en stuurt hem voor zijn verdere opvoeding naar oom Musa, een oude, filosofische ezel. Ze zegt tot haar zoon:

„M'Saud, mijn jongen, ik heb me afgetobd om je op te voeden, zo netjes als ik maar kon ondanks mijn vele vermoeiende werkzaamheden. Je hebt je altijd gedragen als een gehoorzaam, welgemanierd, aanhankelijk, kortom voorbeeldig ezelsveulen. Ik ben er trots op, dat ik je ter wereld heb gebracht. Maar sinds een paar maanden hang je

zo de beest uit, dat mijn vriendinnen, wier dochters je schaamteloos drachtig hebt gemaakt, hun lippen op elkaar knippen en hun hoofd afwenden, als ik met de keukenmeid van de markt terugkom. Onder ons gezegd, dat verbaast me niet. Ik wil niemand afkammen, maar als men flirtzieke dochters heeft, laat men ze niet op straat rondlopen na het avondvoer; dan is men strenger van zeden en geeft het goede voorbeeld. Als ik zou willen roddelen . . . maar nee . . . ik weet mijn mond te houden.

Het zou nog niet eens zo erg zijn, als je je gezondheid niet op het spel zette bij die nachtelijke escapades — je zult nog eens met een gebroken voorhoofdsbeen in een koolbed gevonden worden — en als je geen tijd verspilde, die je nuttiger zou kunnen gebruiken om je intellect te ontwikkelen. Want dit kan ik je wel zeggen: je bent nog een heel onrijp nietswetertje. Ofschoon je waarschijnlijk bestemd bent voor een roemloos beroep onder een meester, die liever op stokslagen dan op wortelen tracteert, zul je toch boven je armzalige positie uit kunnen komen door een sterke geest en een waardig gedrag. Denk eraan, dat Aesopus en Epictetus slaven waren.

Ik heb oom Musa, die me dikwijls in delicate aangelegenheden aan zich verplicht heeft, gevraagd, je les te geven. Hij is een betrouwbaar raadsman en hij zal je een onwankelbaar karakter smeden. Ik verdenk hem er wel van, dat hij een cynische ongelovige is, die rechters, priesters, emiers, groot-viziers en alle mogelijke hoge heren van aarde en hemel er flink van langs geeft. Maar hij is wijs en ik hoop, dat hij een flinke ezel van je zal maken. Ik hoop van harte, dat je gelukkig zult zijn, want ik hou van je, mijn lieve jongen."

Oom Musa geeft hem dan allerlei wijze lessen en zegt o.a. tegen hem: „Ze hebben me verteld, dat de centaur Chiron de goddelijke Achilles voedde met leeuwenmerg om een mannelijke gloed in zijn ziel te doen ontbranden. Dat zal ik niet doen. Stel je voor, dat er rossige manen op je nek gingen groeien! Het hele dorp zou je uitlachen en je zou in een kermistent te kijk gezet worden, waar zwervers je voor drie piaster ballen met zemelen in je gezicht zouden schieten. Nee, je hebt geen heldenbloed en geen gekrulde pruik nodig om te vegeteren, te verleppe en je leven te eindigen in een ezelshuid. Wij zijn gewoonlijk ongevaarlijk, zelfs weerloos, en buigen liever dan te breken. Toch moet je niet zo doen als één van je voorvaderen, die uit overdreven voorzichtigheid in ballingschap ging. Hij was echt wel een beetje dom, luister maar.

Op een keer was de leeuw, die toen koning was, per ongeluk gewond door een gehoornd dier. Hij beval, dat alle hoorndragers uit het land gejaagd zouden worden. Uit vrees, dat zijn oren voor horens zouden worden aangezien, alarmeerde je voorvader dadelijk zijn familie, pakte zijn bagage en trok 's nachts weg. Mijn zoon, vrees de machthebbers, hou je mond in de buurt van journalisten en de lijfwacht van de pasja, wend je kop af van de stok, maar houd je niet voor een antilope of een buffel, behalve met carnaval."

We hebben op onze speurtocht door de Esperanto-literatuur vele en veelsoortige humoristische trekken ontdekt. Ik heb niet de pretentie, volledig te zijn geweest bij het noemen van schrijvers en titels. O.a. zijn de in het Esperanto vertaalde werken uit het Japans, Chinees en Viëtnamees buiten beschouwing gebleven. Voor zover ze uit China komen, zijn het meer politieke geschriften dan literaire werken. Uit het Japans en Viëtnamees zijn vrij veel novellen vertaald en wellicht was hierin iets te vinden geweest wat zich ertoe leende om hier genoemd te worden. Het streven naar volledigheid zou echter in dit bestek tot gevolg hebben gehad, dat er een droge opsomming was ontstaan, hetgeen wel zeer strijdig zou zijn geweest met het onderwerp.

De vraag, die beantwoord moest worden, was: of en hoe de factoren, die in de nationale letterkunde het humoristische uitmaken, ook in de de Esperanto-literatuur werkzaam zijn. Samenvattend meen ik te kunnen zeggen, dat dit zeer zeker in de oorspronkelijke werken het geval is en dat deze factoren, zij het met een restrictie voor gebonden stijl en woordspelingen, in vertalingen even goed tot hun recht komen. Wat de woordspeling betreft, hebben we gezien, dat het Esperanto deze op een geheel eigen wijze mogelijk maakt.

Mevrouw en Mijne Heren Curatoren, Mijne Heren Leden van het Presidium,

Het is mij een grote eer en een grote vreugde, als privaat-docent in de gelegenheid te zijn, de kennis van het Esperanto te verbreiden. Ik wil daarom U, die dit mogelijk hebt gemaakt, zeer hartelijk hiervoor danken.

Dames en Heren Hoogleraren, Leden van het Bestuur van de Faculteit der Letteren,

De vriendelijkheid waarmee U mij tegemoet getreden bent, betekent voor mij een aanmoediging, waar ik U zeer dankbaar voor ben.

Met name gaat mijn dank uit naar U, *Hooggeleerde Reichling*, die zo nauw betrokken bent geweest bij de voorbereiding, en naar U, *Hooggeleerde Ebeling*, die vanaf het begin van Uw voorzitterschap Uw zeer gewaardeerde medewerking hebt verleend aan de verwezenlijking van dit privaat-docentschap.

Voorts dank ik de *Stichting „Esperanto bij het Onderwijs”* voor het feit, dat haar keuze op mij gevallen is om het door de heer Pragano begonnen werk voort te zetten en voor haar bemoeiingen in deze. De voorzitter van de Stichting, *Mr. Winkel*, heeft zich zeer veel moeite gegeven, waarvoor ik ook hem van harte dankbaar ben.

Ik hoop, dat ik het vertrouwen, dat U allen in mij gesteld hebt, niet zal beschamen.

Dames en Heren Studenten,

Het zal voor een belangrijk deel van de jeugd afhangen, of het gebruik van het Esperanto als internationaal communicatiemiddel in die mate en in dat tempo zal toenemen, waarin het steeds groeiend taalprobleem dit noodzakelijk maakt. Vertraging en hoge kosten, onnodig werk en misverstand zijn het gevolg van de veeltaligheid. Ik hoop, dat velen van U de internationale taal zullen leren, niet alleen om kennis te kunnen nemen van de erin geschreven en vertaalde literatuur, waarover ik U gesproken heb, maar ook om mee te helpen de internationale betrekkingen op wetenschappelijk gebied gemakkelijker en beter te doen worden. Uw moeite zal ruimschoots beloond worden door een verruimde blik op de wereld rondom U.

Tenslotte nog een woord tot alle hier aanwezige vrienden en bekenden uit de Esperanto-wereld: hartelijk dank voor Uw komst en voor de aandacht waarmee U mij hebt aangehoord.

LITERATUUR

I OORSPRONKELIJK

Julio Baghy: Verdaj donkihotoj.
Julio Baghy: Pilgrimo.
Henri Baupierre: Specimene.
Marjorie Boulton: Okuloj.
Jean Forge: Saltego trans jarmiloj.
Kolomano Kalocsay: Streĉita kordo.
Jean Ribillard: Vivo kaj opinioj de Majstro M'Saud.
J. H. Rosbach: La mirinda eliksiro.
Reto Rossetti: KREDU min, sinjorino.
Raymond Schwarz: Kiel akvo de l' rivero.
Raymond Schwarz: Verdkata testamento.
Mason Stuttard: La virineto en bluo.
Sandor Szathmári: Vojaĝo al Kazohinio.

II VERTAALD

Daudet: Tartarin de Taraskono.
Držić: Onklo Maroje.
Goeverneur: Sinjoro Longkrurulo.
Gogol: La revizoro.
Goldoni: Kurioza okazaĵo.
Hasek: Travivaĵoj de la brava soldato Ŝvejk.
Jerome: Tri homoj en boato.
Molière: Georgo Dandin.
Molière: La avarulo.
Molière: La mokindaj preciozulinoj.
Molière: Edziĝo deviga.
Molière: Friponaĵoj de Skapeno.
Pragano: Rumana bonhumoro.
Shakespeare: Somermeznokta sonĝo.
Thijssen: La nevenkebla ĝeno.
Tsjechow: La urso.
Tsjechow: Edziĝpropono.
Tsjechow: Pri la malutilo de la tabako.